

DODATEK

UMETNOSTNO BESEDILO IN NOVI MEDIJI

V zadnjem desetletju se je zelo razvila uporaba multimedije pri izobraževanju. Multimedia je pojem, ki opisuje hipertekst, predstavljen na različne načine: poleg besedila vključuje grafiko, animacijo, video, zvok in spletne povezave. Ima številne prednosti pri uporabi v razredu, posebej v osnovni šoli, pri šolski interpretaciji književnega besedila in razvijanju sporazumevalnih zmožnosti za sprejemanje (poslušan je, branje) in tvorjenje (govorjenje, pisanje) ter gledanje.

Do sedaj je bila multimedia uporabljena v razredu kot dodatni vir, pri t. i. dodatnih dejavnosti ali kot oblika nagrade v razredu, vendar ima lahko pomembno vlogo pri tudi šolski interpretaciji. Za nekatere učitelje je multimedia nekaj, kar reducira ali celo trivializira pouk književnosti v primerjavi s tradicionalnim, linearnim branjem književnih besedil. Uporaba izobraževalne tehnologije bo zahtevala od učiteljev, da premislijo svojo poučevalno prakso, za učence pa je sodobna oblika motivacije. Uporaba multimedije tudi odseva spremembe pri sodobni didaktiki mladinske književnosti.

umetnostno besedilo, novi mediji, mladinska književnost, osnovna šola, poučevanje književnosti, besedno sporočilo, nebesedno sporočilo, videokaseta, zgoščenka, splet

Over the past decade there has been a rapid development of multimedia in education. Multimedia is the term used to describe a hypertext system that incorporates a variety of media besides literary text, including graphics, animation, video, sound, and hypertext links. Multimedia has enormous potential in the classroom, especially at elementary level, with a number of advantages for experiencing literary texts, as it calls on all the language skills (listening, reading, speaking, writing) as well as viewing skills. So far, multimedia has largely been used as a supplementary resource, for follow-up activities or as a form of reward in the classroom, but it can also provide a significant basis for literary instruction. For some teachers, multimedia may appear to be a reductive, even a trivializing, tool, compared to the conventional linear, verbal act of reading literature, a view that students do not seem to share. However, the introduction of the computer should force teachers to rethink their practices, while students should be motivated to learn in a new way. The use of multimedia also reflects changes in literature teaching methodology.

literary text, new media, children's literature, primary school, teaching literature, verbal text, visual text, videocassette, CD, internet

1 Predstavitev slovenskega projekta *Svet iz besed*

V prvi fazi je koncept beril *Svet iz besed* nastajal na osnovi raziskave (2000–2001), ki jo je Založba Rokus naredila med tisoč učitelji po Sloveniji. V

obsežni anketi so učitelji izrazili potrebe in želje, kakšna naj bi bila nova, sodobna berila. V drugi fazi (2001–2002) je avtorska ekipa – dr. Milena Mileva Blažič, mag. Blanka Bošnjak, Jakob Jaša Kenda, dr. Peter Svetina in Marica Žveglič – pod vodstvom znanstvene konzulentke dr. Bože Krakar Vogel pripravila poskusni delovni zvezek *Svet iz besed 7*.¹ Na osnovi seminarjev in odzivov učiteljev smo nato v prvo izdajo vnesli določene spremembe. Tretja faza je (2002–2003) obsega pripravo in izvedbo izobraževalnih seminarjev za učitelje za *Svet iz besed 4, 7 in 8* in izboljšavo prvih izdaj, popravljane določenih pomanjkljivosti, oblikovanje videza beril, oblike, formata ipd. Splošno gledano so berila zelo dobro sprejeta. Ne gre prezreti dejstva, da je berilo *Svet iz besed 7* dobilo dve mednarodni nagradi, kar je priznanje za vse sodelujoče pri projektu in založbo Rokus (2. nagrada Global Learning Initiative – Bologna 2003 na Bolonjskem knjižnem sejmu in Zlata nagrada EEPG Združenja evropskih šolskih založnikov – Frankfurt 2003).

Slovenski projekt *Svet iz besed* sestavljajo berila od 4. do 9. razreda, ki jim pripada zgoščenska za učence, dve zgoščenci s t. i. zvočnim berilom za učitelje, videokaseta z intervjuji z avtorji in odlomki gledaliških predstav ter interaktivna domača stran na internetu <http://www.svetizbesed.com/>. Domača stran je oblikovana kot vir informacij in metoda poslušanja/branja/gledanja književnih besedil. Na spletni povezavi je pregledno kazalo (v tem trenutku le za *Svet iz besed 7*), ki nebesedno in besedno ponazarja avdio-/videoposnetke ob besedilu, npr. pogovore s pisatelji, odlomke iz gledaliških predstav, ankete ipd. Vsaki besedilni enoti je dodana kratka bio- in bibliografska oznaka avtorja s sliko in naslovnico. Pomen faktografskega znanja je zmanjšan, vendar je kljub temu potrebno, da učenci usvojijo funkcionalne in izobraževalne cilje oz. literarnoteoretične pojme, tudi zaradi zunanjega preverjanja znanja ob koncu drugega in tretjega triletja. Kot spremljevalno gradivo načrtujemo tudi t. i. interaktivne izobraževalne igre.

Berilo *Svet iz besed 7*, ki ga imamo v tiskani, zvočni in spletni verziji, je pripravljeno v skladu z Učnim načrtom za slovenščino (1998). Večina avtorjev, obravnavanih v berilu, je iz učnega načrta, vključno s kanonskimi, sodobnimi, slovenskimi in svetovnimi avtorji in avtoricami. Generacija učencev, ki uporablja berilo, je generacija, ki je zrasla ob televizorju, računalniku, multimediji, DVD-ju, njeni pripadniki niso tehnofobi kot generacije učiteljev, ki imajo predsodke do uporabe multimedije pri pouku književnosti. Poleg strokovnih kriterijev, ki jih berilo upošteva, oz. splošnih in operativnih ciljev pouka književnosti (funkcionalnih in izobraževalnih), je berilo tudi likovno ilustrirano in oblikovano tako, da je osredotočeno na učenca kot naslovnika. Avtorska skupina za berilo *Svet iz besed 7*, skupaj z založbo Rokus <http://www.zalozbarokus.si> iz Ljubljane, razvija multimedijo za poučevanje in učenje književnosti v devetletki. Poleg omenjenega gradiva, bo pripravljeno tudi gradivo za učitelje, npr. priročnik za poučevanje, in še

¹ Berilo je ilustrirala akademska slikarka Polona Lovšin, oblikovala Beti Jazbec, izdala Založba Rokus.

drugo gradivo. Učitelji se glede uporabe konkretnih beril izobražujejo na seminarjih in simpozijih.

Berila niso samo multimedijsko usmerjena, ampak vsebujejo tudi književna besedila iz različnih kultur – s tem so upoštewane smernice izobraževanja v Evropski uniji. V berila so vključene ne le enote dominantnih kultur iz anglo-ameriškega sveta, ampak tudi različne druge (npr. romska besedila v berilu za 5. razred), enako-pravno so vključene enote avtorjev in avtoric, večinskih in manjšinskih kultur in narodov. Zelo pozorni smo bili na prvine stereotipov pri mladinski književnosti in smo s pozitivno naravnostjo vključili elemente za preseganje stereotipov v skladu z navodili Evropske unije.

Avtorska skupina, ki je sestavljena iz univerzitetnih profesorjev, prevajalcev in učiteljev praktikov, je izdelala metodologijo, ki temelji na spoznanjih sodobne slovenske književne didaktike. Filozofija poučevanja književnosti izhaja iz komunikacijske teorije (reader-response theory) L. Rosenblatt, W. Iserja in H. G. Jausa. Metodologija beril temelji na metodi šolske interpretacije književnih besedil in vključuje dejavnosti pred branjem, branje književnega besedila in dejavnosti po branju. Zadnje tradicionalno vključujejo zastavljanje vprašanj za razumevanje književnega besedila, s katerimi se spodbuja poglobljeno branje/poslušanje, izbira bistvenih podatkov, kritično sprejemanje, izražanje lastnega mnenja z utemeljitvijo. Zdaj je stvar obrnjena. V književnih besedilih, ki so odprta in dovolijo t. i. igriv pristop, pa smo učencem dali odgovore, sami naj zastavijo vprašanja. Na prvi pogled se nam zdi metoda recipročnega učenja enostavna, v resnici je zastavljanje vprašanj zahtevno, hkrati pa odgovorno početje. K dejavnostim po branju sodijo tudi t. i. ustvarjalne naloge, ki so jih učitelji in učenci v raziskavi posebej izpostavili kot zelo zaželeno novost. Z nalogami tvorjenja smo želeli motivirati učence, da s posnemanjem zglada književnega besedila ali s pretvarjanjem književnega besedila v drugo umetnostno ali neumetnostno besedilo poglobijo svoje znanje. V nadaljevanju je enota t. i. medijskih predelav književnega besedila (tisk, radio, TV), kjer imajo učenci priložnost, da se multimedijsko odzovejo na književno besedilo in narišejo ilustracijo, strip, posnamejo kratek pogovor ipd. ter svoje izdelke pošljejo na domačo stran.

2 Uporaba v razredu

Pouk književnosti v slovenskih osnovnih šolah temelji na komunikacijskem modelu poučevanja književnosti. Pouk književnosti z uporabo multimedije združuje komunikacijski model z večmedijskim odzivom na književna besedila s sistematičnim uvajanjem sodobnih oblik in metod dela na zanimiv način, ne le na osnovi tradicionalnih knjig v tiskani obliki, kjer prevladuje besedni ali tiskani medij. Interaktivne dejavnosti pred branjem književnega besedila in po njem, medijske predelave omogočajo učencem uporabo sodobnih medijev na sodoben način (avdio, video in tisk) in številne izobraževalne vire preko spleta. Na ta način spodbujamo t. i. transakcijsko pridobivanje znanja, procesnost, iskanje, izbor in uporabo informacij v komunikacijskem modelu. Cilj multimedijskih beril je dejavno sodelovanje učenca, ki opazuje, bere, posluša književno besedilo, ga primerja z drugimi, prepozna značilnosti književne zvrsti ali vrste tudi na novih primerih. Berila so strukturirana funkcionalno, da usposablajo učence za branje književnih besedil. Sodobni čas z izrazito razvito tehnologijo zahteva tudi novo pojmovanje književnega znanja, ne tradicionalno v faktografskem smislu, ampak v uporabi znanja v novih primerih z utemeljitvijo.

Kombinacija tiskanega berila in uporabe izobraževalne tehnologije spodbuja interpretacijo književnega besedila, vidnega/poslušanega iz novega zornega kota (avdio, video, splet). Odziv na književno besedilo ali izražanje vtisov je lahko besedno ali nebesedno. Učenci tvorijo svoje odzive z uporabo nebesednih in besednih odgovorov. Pri tem smo upoštevali načelo, da je pouk osredotočen na učenca in da so metode poučevanja in učenja bližje sodobnemu času in učnim slogom učencev, s čimer so dodatno motivirani. Vloga učitelja v sodobnem šolstvu je spremenjena v smislu usmerjanja, mentorstva, hkrati je vloga učenca prav tako spremenjena zaradi razvijanja procesnega znanja. Tako so učenci bolj dejavni, do spoznanj prihajajo sami s pomočjo gradiva (tiskanega berila, zgoščenke, videa, spleta) in/ali s pomočjo usmerjanja učitelja. Gradivo s piktogrami oz. ikonami (branje, poslušanje, video ...) samodejno usmerja učence in učitelje.

Zaključek

Berila *Svet iz besed* so zastavljena kot delovni zvezek, ki je nadgradnja učnega načrta za slovenščino oz. književni pouk. Obravnava književnih besedil je tematska in upošteva vsebinske značilnosti besedila pri izbiri tipa motivacije (problemska, domišljajska, besedna ...). Naloge so sestavljene po znanih didaktičnih načelih (od lažjih k težjim), so ciljno-procesno zastavljene, in sicer tako, da usmerjajo učence k uresničevanju operativnih (funkcionalnih in izobraževalnih) ciljev, naloge v zvezi z dejavnostjo pred branjem in po branju besedila so pestre, domiselne, vodijo k cilju, učenci so večino časa dejavni in sodelujejo v vseh sporazumevalnih dejavnostih. Vloga učitelja ob novem konceptu poučevanja književnosti in na osnovi učnega načrta je spremenjena. Učitelj usmerja pouk književnosti, aktualizira vsebine knji-

ževnih besedil, predvideva odzive učencev, uporablja različna didaktična sredstva, metode, učne oblike, motivira učence in spremlja pouk književnosti. Naloge so sestavljene v korelaciji s poukom slovenskega jezika (izločevalne, izbirne, povezovalne, urejevalne, dopolnjevalne, popravljalne, primerjalne in tvorbenne). Berila *Svet iz besed* poudarjajo branje književnega besedila, učenec je uporabnik (poslušalec, bralec, govorec, pisec), postopki obravnave književnih besedil so usmerjeni v razvijanje učenčevih sporazumevalnih zmožnosti (sprejemanje in tvorjenje) in ustrezajo zahtevam sodobnega učbenika oz. delovnega zvezka ter sledijo smeri razvoja na področju izobraževanja v Evropi. Pouk književnosti temelji na komunikacijskem modelu, berila *Svet iz besed* upoštevajo besedno in nebesedno učenje, interaktivnost, več medijev (avdio, video, tisk, multimedija) in nadgrajujejo šolsko interpretacijo književnih besedil z izrabo dodatne izobraževalne tehnologije.

Viri in literatura

- Milena BLAŽIČ, Blanka BOŠNJAK, Jakob J. KENDA, Peter SVETINA, Marica ŽVEGLIČ, 2002a: *Svet iz besed 7*. Delovni zvezek za branje v 7. razredu devetletne osnovne šole in 6. razredu osemletne osnovne šole. Predhodna poskusna izd. Ljubljana: Rokus.
- Milena BLAŽIČ, Blanka BOŠNJAK, Jakob J. KENDA, Peter SVETINA, Marica ŽVEGLIČ, 2002b: *Svet iz besed 7*. Delovni zvezek za branje v 7. razredu devetletne osnovne šole in 6. razredu osemletne osnovne šole. Predstavitveni snopič. Ljubljana: Rokus.
- Milena BLAŽIČ, 2003: Teaching literature and multimedia: presentation of Slovenian project work World from Words. *Reading screens: from text to film, television and new media. Participants' abstracts*. Oxford: British Council.
- Milena BLAŽIČ, Blanka BOŠNJAK, Jakob J. KENDA, Peter SVETINA, Marica ŽVEGLIČ, 2003: *Svet iz besed 7*. Delovni zvezek za branje v 7. razredu devetletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Milena BLAŽIČ, Neža CIGÜT, Jakob J. KENDA, Drago MEGLIČ, Mateja SELIŠKAR, Peter SVETINA, 2003: *Svet iz besed 5*. Samostojni delovni zvezek za branje v 5. razredu devetletne osnovne šole in 4. razredu osemletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Milena BLAŽIČ, Jožica FRIGELJ, Irena HODNIK, Jakob J. KENDA, Jože LANGO, 2003: *Svet iz besed 4*. Delovni zvezek za branje v 4. razredu devetletne osnovne šole in 3. razredu osemletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Milena BLAŽIČ, Peter SVETINA, 2003: *Svet iz besed 8*. Delovni zvezek za branje v 8. razredu devetletne osnovne šole in 7. razredu osemletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.
- Milena BLAŽIČ, Neža CIGÜT, Jakob J. KENDA, Drago MEGLIČ, Mateja SELIŠKAR, Peter SVETINA, 2004: *Svet iz besed 6*. Samostojni delovni zvezek za branje v 6. razredu devetletne osnovne šole in 5. razredu osemletne osnovne šole. Ljubljana: Rokus.

Spletni strani

<http://www.svetizbesed.com/>

<http://www.devletka.net/>

